

Motion till riksdagen

1988/89:N311

av Per Westerberg m.fl. (m)

Avyttring av Sveriges Investeringsbank AB

1 Inledning

Investeringsbanken var en gång tänkt att bli en av huvudaktörerna i den "aktiva" näringspolitik som socialdemokraterna ville införa under slutet på 1960-talet. Den socialdemokratiska näringspolitiken misslyckades.

Nu är det uppenbart att kvarlevorna från den tiden är ett hinder för tillväxt och omstrukturering av den svenska ekonomin. Nu krävs avreglering och marknadsanpassning inom många områden. Det finns starka skäl att närmare granska statens ägarroll i Investeringsbanken, liksom bankens säregna ställning.

2 Investeringsbankens tillkomst

2.1 Syfte

När Investeringsbanken startade sin verksamhet 1967 uppgav regeringen att den skulle utgöra ett "komplement" till affärsbankerna. I proposition 1967:56 (sid 30) sades:

Banken är närmast att betrakta som ett nödvändigt komplement till befintliga kreditinstitut... Bankens verksamhet skall inriktas i första hand mot investeringsprojekt som inte kan tillgodoses på den existerande kapitalmarknaden.

2.2 Kritik

Samtliga icke-socialistiska riksdagspartier kritiserade bildandet av en statlig investeringsbank. Dåvarande högerpartiet kritiserade bildandet av banken av ideologiska skäl och menade bl.a. att resultatet skulle bli ökad politisk styrning av näringslivet. Även folkpartiet betonade nackdelarna med att Investeringsbanken inte skulle konkurrera på samma villkor som övriga banker. Centerpartiet framförde farhågor om godtycklig långivning och möjligheter till maktmissbruk. Även remissinstanser inom näringslivet hade en kritisk inställning.

Bankföreningen var t ex i sitt remissyttrande (1967-03-01) inför Investeringsbankens bildande mycket skeptisk till bankens åsyftade verksamhet:

Bankföreningen har sig inte bekant att något till sin storlek verkligt betydande industriellt utvecklings- eller strukturrationaliseringsprojekt

strandat på grund av att bankfinansiering inte kunnat ordnas." "Enligt Bankföreningens mening bör och kan stora kapitalkrävande projekt finansieras av det redan etablerade kreditväsendet, förutsatt att inte penningpolitikens inriktning, kapitalmarknadsregleringens utformning och otidsenliga lagbestämmelser får hämma den fortsatta anpassningen.

Mot. 1988/89
N311

2.3 Särskilda privilegier

Investeringsbanken fick redan från början en särskild ställning. Till skillnad från vanliga banker fick banken rätt att "förvärva aktie, andel i ekonomisk förening eller liknande rättighet" (Bolagsordningen 1967-06-22, § 14). Härigenom fick Investeringsbanken möjlighet att bli delägare i olika bolag. Rätten att äga aktier gällde då emellertid endast i samband med kreditgivning. Investeringsbanken ställdes inte som övriga banker under bankinspektionens tillsyn. Staten ställde inte heller från början något preciserat avkastningskrav på de tillskjutna medlen.

3 Investeringsbankens förändring

3.1 Riksdags- och regeringsbeslut

Under de 20 verksamhetsåren har förutsättningarna för Investeringsbankens verksamhet i ett flertal etapper ändrats så att bankens särställning blivit än mer markant. Numera har banken rätt att separera ägarengagemang från kreditgivningen. Investeringsbankens aktieäggande behöver sålunda inte längre vara kopplat till givandet av krediter.

Sedan bankens bildande har staten vid ett flertal tillfällen tillfört banken mera ägarkapital, senast 1984. Banken har nu rätt att låna upp till åtta gånger det egna kapitalet. Upplåningsrätten har ytterligare ökat genom att statliga och kommunala garantier jämställs med eget kapital. Investeringsbanken har också en direkt statlig lånegaranti på 5 miljarder kronor. Under åren 1984 till 1987 administrerade Investeringsbanken den s.k. Småföretagarfonden inom ramen för löntagarfondssystemet.

3.2 Konkurrensfördelar

I dagens läge uppträder Investeringsbanken i flera avseenden som en konkurrent till bankväsendet. Eftersom Investeringsbanken är ett kreditaktiebolag omfattas den av Lagen om kreditaktiebolag och inte av banklagstiftningen. Detta medför flera konkurrensfördelar i förhållande till affärsbankerna:

- Större möjligheter till aktieengagemang
- Investeringsbanken är ej underställd bankinspektionens kontroll. eftersom regeringen kan medge undantag för kreditaktiebolag.
- Likviditetskrav kan ej tillämpas.
- Kassakrav har ej tidigare kunnat tillämpas. Detta är dock möjligt fr.o.m. 1987-07-01 men ännu har inga kassakrav utfärdats för Investeringsbanken.

En ytterligare konkurrensfördel för Investeringsbanken jämfört med affärsbankerna är att det inte föreligger något krav på marknadsmässig utdelning till ägaren – staten.

3.3 Bankledningens mål

Mot. 1988/89
N311

Under de senaste åren har banken försökt ändra sin "profil". Följande uttalande av bankens styrelseordförande, Harry Schein, beträffande Investeringsbankens verksamhet är belysande (Tidningen Broderskap, juli 1987):

Vi är en kommersiell bank och vi ger lån för i stort sett vilka ändamål som helst. Det är inte vår sak att göra politiska eller moraliska avvägningar. Även om det handlar om ren spekulatation drar vi oss inte för att göra affärer. Det är bisart att tro något annat.

Samtidigt som Investeringsbanken via ändrade regler fått ökat spelrum har verksamheten på många områden blivit alltmer lik den som bedrivs av affärsbankerna. Banken har under de senaste åren blivit verksam inom områden som tidigare inte ansågs tillhöra dess uppgifter. Kreditgivningen är inte bara inriktad på långa krediter till fast ränta utan även på korta krediter till rörlig ränta.

Sedan 1984 har engagemanget i hög grad riktats mot etablerade storföretag och regionala utvecklingsbolag. Till gruppen etablerade storföretag hör Nynäs Petroleum. Exempel på regionala utvecklingsbolag är t.ex. AC-Invest, Sydvästen och Z-Invest. Särskilt anmärkningsvärd är Investeringsbankens medverkan vid Gota Gruppens bildande och dess fortsatta aktieägarande i denna – i princip konkurrerande – finansiella koncern. Över 50 procent av Investeringsbankens utlåningsvolym går till företag med mer än 250 anställda. Placeringarna har gjorts i "säkra" projekt i stället för i högriskföretag.

4 Investeringsbankens framtid

4.1 Principer

- Det föreligger inga näringspolitiska skäl för att behålla en speciell statlig investeringsbank.
- Investeringsbankens nuvarande verksamhet strider mot principerna om lika konkurrens och stämmer dåligt med syftet vid tillkomsten 1967.
- Investeringsbankens kreditgivning har i hög grad kommit att likna affärsbankernas och de konkurrensfördelar som Investeringsbanken fick redan vid starten har accentuerats under senare år.

Det är inte rimligt att bibehålla en institution som Investeringsbanken utan något rimligt syfte. Det är inte heller acceptabelt att Investeringsbanken på ej neutrala grunder konkurrerar med affärs- och sparbankernas verksamhet. Denna insikt tycks även finnas inom Investeringsbanken. Harry Schein uttalade i Veckans Affärer (1987-05-17) apropå att banken är på väg att bli en merchant bank och placerar i säkra projekt i stället för att göra risksatsningar: "Vi vill vara med och leka med de stora grabbarna på deras villkor."

Om Investeringsbankens ledning menar allvar med detta yttrande, är det nödvändigt att Investeringsbanken lyder under samma regler som konkurrerande företag.

4.2 Avveckling av det statliga ägandet

Mot. 1988/89
N311

Investeringsbanken bör inte vara kvar i statlig ägo. Det finns två möjligheter för staten att avbryta sitt engagemang i Investeringsbanken:

- *Likvidation* Riksdagen beslutar att verksamheten skall upphöra. Kreditgivningen upphör och efterhand som medel inflyter till Investeringsbanken återbetalas statens insatta kapital. Låneportföljen kan delvis säljas. Så småningom kan banken träda i frivillig likvidation.
- *Försäljning* Banken bevaras som ett företag. Det innebär bl a att man tillvaratar de anställdas kompetens och medför mindre omställning för Investeringsbankens kunder. Staten säljer då sina aktier i Investeringsbanken. En närmare analys av företagets inriktning och storlek efter privatiseringen bör avgöra de närmare formerna för försäljningen av statens aktier. I samband med försäljningen inordnas Investeringsbanken i det regelverk som gäller för andra kreditgivare – inga särregler skall gälla för företaget. Om Investeringsbanken inte ombildas till ett bankaktiebolag krävs ett namn som inte innehåller ordet bank.

Oavsett vilken metod som nyttjas skall slutmålet vara dels att staten inte skall ha något engagemang i Investeringsbanken, dels att det av staten insatta kapitalet kan återföras till statskassan.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen hos regeringen begär förslag om avveckling av det statliga ägandet i Sveriges Investeringsbank AB i enlighet med vad som i motionen anföras.

Stockholm den 25 januari 1989

Per Westerberg (m)

Nic Grönvall (m)

Gunnar Hökmark (m)

Karin Falkmer (m)

Lars G Ahlström (m)

Stig Bertilsson (m)

Bertil Danielsson (m)